

TÜRKİYE SELÇUKLULARI KURULUŞ DÖNEMİ KUTALMIŞOĞLU SÜLEYMAN-ŞAH (1075-1308)

Abdullah Bayındır*

Geliş:07.11.2018 / Kabul:05.12.2018

Öz

Selçuklu Devleti, hükmettiği geniş sınırlara kısa zamanda hâkim olmasına rağmen, çok kısa sayılabilecek bir ömre sahiptir. Bunun en büyük sebeplerinden biri hiç şüphesiz hanedan mensupları arasında yaşanan saltanat mücadeleleridir. Eski Türk devlet töresi ve geleneğine göre ülke devleti kuran hanedan üyelerinin ortak malıdır anlayışı, hükümdarın ölümüyle beraber ortaya çıkan taht mücadelelerinin de temel sebebini teşkil etmektedir. Türkiye Selçukluları da bu bağlamda kuruluşundan yıkılışına kadar birçok ciddi siyasi olay yaşamıştır. Bunlar içerisinde tahtı ele geçirmek için yapılan girişimler dikkat çekicidir. Ele alınan konuda Süleyman-şah önderliğinde kuruluna Türkiye Selçuklu Devletinin kuruluşundan sonraki aşamalarda yaşanan siyasi faaliyetlere değinilmeye çalışılmıştır. Selçuklular üzerine pek çok çalışma bulunmasına rağmen incelenen konuya dair kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Kaynakların sağladığı imkânlar çerçevesinde işlenmeye çalışılan konu Türkiye Selçuklularının kuruluşuna dair faydalı bilgiler içermesi düşünülerek hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, Süleyman-şah, Taht mücadelesi, Siyasi faaliyetler.

THE ESTABLISHMENT PERIOD OF THE TURKISH SELJUK STATE KUTALMIŞOĞLU SÜLEYMAN-ŞAH (SULEIMAN-SHAH) (1075-1308)

Abstract

Even though the Seljuk State imposed the rule of vast borders under its domination in a short period, it had a brief lifespan. One of the most significant reasons was indisputably the reign struggles among the members of the dynasty. The notion that the state was the joint property of the dynasty members who established it in the light of the ancient Turkish state conventions and customs constitutes the main reason for the throne struggles which emerged with the death of the ruler. The Seljuks in Turkey experienced several serious political incidents in this context until the collapse of the empire. Among these, the attempts to seize the throne are remarkable. Here is discussed the issue of political activities occurring after the establishment of the Seljuk Empire under the leadership of Suleiman Shah (Süleyman Şah). Although there are several studies on the Seljuks, there is no

---

* Dr., Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, bayindirabdullah27@gmail.com.

comprehensive study on the subject examined in this article. The topic is determined to comprise the fundamental information on the establishment of the Turkish Seljuk State in a framework that the relevant and available sources have allowed.

Keywords: Seljuk, Süleyman-şah, Throne Struggle, Political Activities.

Giriş

Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluşunda son derece önem arz eden 1040 Dandanakan Savaşı sonrasında, Selçuklular hızlı bir şekilde Anadolu'ya doğru akın etmişlerdir. İran'ı geçerek Doğu Anadolu'ya doğru yapılan bu Türk akınları, burada hüküm süren Bizans direncini kırmak konusunda oldukça etkili bir faktör olmuştur. Öte yandan Sultan Alparslan zamanında meydana gelen ve büyük bir zafer niteliği taşıyan 1071 Malazgirt Savaşını kazanan Selçuklu Türklerinin, Anadolu'ya daha rahat bir şekilde yerleşme imkânı bulduklarını söylemek de yanlış olmaz. Klasik bir söylemle Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış ve yüzyıllar boyunca hüküm sürecekleri yeni anayurtlarını bu zafer sonrasında daha hızlı bir şekilde fethetme imkânı bulmuşlardır (Peacock, 2014: 267-287; Tansü, 1994: 47-54).

Yine Malazgirt Zaferine karşılık Anadolu'ya akın eden Türkler, Azerbaycan'ı geçiş noktası tutarak, Anadolu'ya yüzyıllar boyunca süren bir göç hareketini de başlatmışlardır. İşte bu yoğun Türkmen kitlelerinin Anadolu'ya yaptıkları göç hareketi neticesinde de Türkiye Selçuklu Devleti kurulmuştur. Bu devletin kurucusu ise hiç şüphesiz Selçuk'un torunu Kutalmış'ın oğlu Süleyman-Şah'tır (1075-1086)¹.

Kaynaklardan edinilen bilgilere göre Şüleyman-şah'ın, Anadolu'nun fethinde görevlendirilmesi ve yine burada etkin bir isim olarak öne çıkması, Malazgirt savaşında kardeşi Mansûr ile gayretlerinin neticesine bağlanır (Sevim, 1987: 103-104; Kaymaz, 2011: 9-26). Yine kaynakların aktardığı bilgilere göre; bu zafer uğruna kardeşi(leri) ile üstün bir gayret gösteren Süleyman-Şah, Sultan Alparslan tarafından saltanatın devamlılığını sağlamak adına Anadolu'da görevlendirilmiş olduğu bilgileri yer alır (Baykara, 2007: 36). Başka bir rivayete göre ise; Selçuk'un torunu Kutalmış'ın, Alparslan'a karşı isyan edip, onu öldürülmesinin ardından (1064) Sultan tarafından onun oğullarının öldürülmek istendiği; fakat Vezir

---

¹ Süleyman-şah Selçuk Bey'in büyük oğlu Arslan (İsrail) Yabgu'nun (ö. 1032) torunudur. Ayrıca bkz Turan, 2014a: 95-99; Öngül, 2014: 1-2; Kaya, 2006: 1-2; Merçil, 1991: 103; Atila, 1996: 36-37; Günler, 2011: 10-19.

Nizamülmülk'ün bu emre karşı gelerek onların, Anadolu'nun fethi ile görevlendirilmesini, fetih yaparlarsa devletin faydasına; yok ölürlerse gaza uğrunda şehit düşeceklerini, böylelikle yeniden bir isyan girişiminden kurtulmuş olacaklarını dile getirmesi ile bu karardan vazgeçilmiştir (Uyumaz, 2003: 1). Aksi takdirde hanedan üyelerinin öldürülmesinin uğursuzluk getireceğini dile getiren Nizamülmülk, Sultan Alparslan'ı ikna etmiş, netice itibariyle Şülyeman-şah ve kardeşlerinin Anadolu'ya gönderilmesi kararında etkili olmuştur (Merçil, 1991: 103; Turan, 2014a: 95-99; Uyumaz, 2003: 1-2).

Bu bağlamda bakıldığında Süleyman-Şah'ın, ağabeyi Mansur ve diğer kardeşleri Alpiliğ (Yülük) ve Devlet (Dolat) ile birlikte (1073) Sultan Melikşah devrinde diğer Selçuklu emir ve kumandanlarının fetihlere devam ettikleri Anadolu'ya gelip Fırat Nehri kenarındaki Birecik ve Urfa dolaylarına sürülmüş veya kaçmış oldukları sonucunu çıkarmak mümkündür (Sevim, 1987: 103-104; Merçil, 1991: 104-105).

Süleyman-Şah Dönemi (1075-1086)

Süleyman-Şah ve beraberindekilerin geldikleri bu yeni yerleşim yerinde kendilerinden önce Selçuklu topraklarında tutunamayarak Anadolu hudutlarına doğru çekilmek zorunda kalan Türkmen gruplarıyla temas kurdukları anlaşılmaktadır. Öyle ki, araştırmalarda bu Türkmen gruplarının, asil soya mensup Süleyman-şah ve diğerlerini kendilerine Başbuğ kabul ettikleri anlaşıyor (Merçil, 1991: 104).

Bu süreç ertesinde Anadolu içlerine doğru yapılan fetih hareketlerinin yoğun olduğu görülüyor. Diğer yandan Süleyman-Şah'ın kardeşleri Alpiliğ ve Devlet'in (Dolat) Suriye'de Büyük Selçuklu Devleti adına faaliyet yürüten Atsız ile temas halinde oldukları görülüyor. Bu temas hali, Atsız'ı devirmek isteyen Türkmen beylerinden Şöklü'nün yanında yer alarak onu destekleme şeklinde gerçekleşmiştir. Nihayetinde Atsız onları yenip bertaraf etmiştir (1075).

Bu olayın önemli bir noktası ise, Selçukluların kuruldukları günden beri takip etmiş oldukları Sünni siyasetini bırakarak Mısır Fatımi Halifesi el-Mustansır ile anlaşp Şii siyasetini desteklemiş olmalarıdır². Burada amcazade iki tarafın kendi başlarına

---

² Atsız'ın emirlerinden Şöklü Mısır Fatımilerinden *Akka* şehrini alarak burada ayrı bir beylik kurma niyetindedir. Bu amaç doğrultusunda muhtemelen Süleyman-şah'ın dışındaki Kutalmışoğullarından Alpiliğ veya Devlet'e gönderdiği mektupla sultan sülalesinden olamayan Atsız'a tabi olmak istemediklerini onun yerine Selçuklu ailesine mensup olmalarından ötürü kendilerine tabi olmak istediğini belirtip onları Atsız ile

buyruk hareket etmelerinin somut örneği görülmektedir. Süleyman-Şah merkezden bağımsız olarak hareket etmekte Anadolu’da devlet kurma amacına karşın uzun yıllardır güdülen Sünni politikasından başka destek bulmak amacıyla Şii bir siyasete sıcak bakabiliyordu. Bu bağlamda Atsız karşısında başarı sağlayamayan Şöklü ve müttefiki Süleyman-Şah’ın kardeşleri, Taberiyye’de 1075 yılında yapılan savaş sonrası yenilgiyle uğramış ve tutsak düşmüşlerdir. Atsız tutsak aldığı Şöklü ve kardeşlerini derhal öldürtmüştü; fakat Kutalmışoğulları için böyle bir cezalandırmada bulunmayarak özel bir koruma hali oluşturup durumu Sultan Melikşah’a bildirmiştir (Sevim, Merçil, 2014: 522; Merçil, 1987: 103). Atsız’ın Kutalmışoğulları için böyle bir davranış sergilemesi, belki de Sultan Melikşah’dan korması şeklinde yorumlanabilir. Çünkü hanedan ailesine mensup kişilerin cezalandırılması, onlar hakkında hüküm vermek hafife alınacak bir husus değildir.

Netice itibari ile kardeşlerinin tutsak alındığını haber alan Süleyman-Şah Suriye (Halep) üzerine birkaç sefer yapmış, Atsız’dan kardeşlerinin serbest bırakılmasını istemişse de bu isteği karşılık bulmamıştır. Bunun üzerine Halep önlerine kadar gelip burayı kuşatmış olan Süleyman-Şah bir süre sonra kuşatmayı kaldırarak Bizans yönetimindeki Antakya üzerine yürümüş ve şehri kuşatmıştır. Neticede şehri 20 bin altın/dinar karşılığında haraca bağlamış, kuşatmayı tekrar kaldırarak Anadolu içlerine doğru yönelmiştir (Yınanç, 1944: 87-89).

Öyle ki Süleyman-Şah ve ağabeyi Mansûr’un, girişmiş oldukları Kuzey Suriye harekâtından sonra, onlar için pek de iyi neticelerin ortaya çıkmadığı görülüyor. Bu durum karşısında muhtemelen bu bölge üzerindeki fetih hareketlerinden vazgeçerek Anadolu içlerine doğru dönmeyi daha uygun görmüşlerdir (Merçil, 1991: 104; Turan, 2014: 102-105). Tekrar Anadolu’ya dönerek fetih hareketlerine devam eden Süleyman-Şah ve beraberindekiler, Selçuklu akıncılarının faaliyette bulunduğu Orta Anadolu üzerinden Marmara Denizi’ne kadar olan bölge içerisinde birçok önemli işler başarmışlardır (Sevim, Merçil, 2014: 522). Kaynakların bizlere aktardığı bilgilere göre, Süleyman-Şah’ın Anadolu’ya girdikten sonra öncelikli olarak nerelerde faaliyette bulunduğu dair net bir bilginin olmadığı görülüyor. Anadolu’ya gaza görevi ile gönderilmiş olan Selçuklu Türkmen emirlerinin, birçok yerde faaliyet göstermiş olması, Süleyman-Şah’ın işini epeyce kolaylaştırmıştır. Diğer yandan, Selçuklu emirleri içerisinde Artuk Bey’in ön planda olduğu ve cihat faaliyetlerinde onun isminin, kayıtlarda daha fazla geçmesi ayrıca dikkat çekicidir.

---

mücadele için *Suriye*’ye davet etmiştir. Bkz. Merçil, 1991: 103-107; Sevim, 1987: 103-104; Turan, 2003: 280-285; Sevim, Merçil, 2014: 521; Uyumaz, 2003: 1-10; Peacock, 2014: 72.

Yine kaynaklarda Artuk Beyden başka, bu Türkmen reislerinin fetih faaliyetlerini tespit noktasında pek bir bilgi bulunmuyor (Merçil 1991: 104). Artuk Bey'in 1073 yılında merkeze çekildiği görülüyor. Kaynaklara göre Artuk Bey'in Anadolu'da aktif bir fetih faaliyeti yürütürken aniden merkeze dönmesi ise şu şekilde açıklanabilir; Sultan Alparslan'ın ölümü üzerine Sultan Melikşah, ülkede çıkan taht kavgaları sebebiyle Artuk Bey'in merkeze dönmesini emretmiştir (Turan, 2003: 280). Bu kanı oldukça muhtemeldir; çünkü Artuk Bey'in geri çağrıldığı tarihlerde Emir Kavurd'un saltanat için mücadele girişiminde olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Artuk Bey'in bu emre uyarak merkeze dönmesi ise, Kutalmışoğullarının işine yaramış Anadolu'da yaptıkları gaza faaliyetlerinde daha rahat hareket etmelerini sağlamıştır³.

Anadolu'da olaylar bu şekilde gelişme gösterirken, başından beri amcazadeleri gibi devlet kurma amacında olan Kutalmışoğulları, bu düşüncenin ekseninde hareket ederek, İstanbul'un hemen yanında bulunan tarihi geçmişe sahip bir Bizans şehri olan ve aynı zamanda büyük ve sağlam surlarla çevrili İznik şehrini 1075 tarihinde feth etmiştir (Gordlevski, 1988: 38-41). Stratejik yönden de önem arz eden bu şehri kendilerine başkent yapan Kutalmışoğulları devlet kurma yolundaki ilk somut adımlarını atmışlardır (Kafesoğlu, 1979-1980: 1-29). Büyük Selçuklu Devleti'ne tabi olarak kurulan Türkiye Selçukluları Devleti ile artık bir merkez etrafında faaliyetlerini yürüten Kutalmışoğlu Süleyman-Şah'ın, bu hamlesiyle artık Anadolu'yu tamamen fethetme planını devreye soktuğunu söylemek mümkündür (Cahen, 1988: 104). Diğer bir bakış açısıyla Büyük Selçuklu Devleti'nden ayrı olarak kurulan bu yeni Selçuklu Devleti, bir bakıma tabi olmanın dışındadır. Çünkü Süleyman-Şah'ın devleti kurana kadar ve kurduktan sonraki faaliyetleri incelendiğinde tamamen bağımsız bir devlet amacıyla hareket ettiği apaçık ortadadır. Öte yandan Melikşah ile olan münasebetlerde de merkezden bağımsız hareket etmesi ve Sultan Melikşah'ın bilerek veya Süleyman-Şah ile mücadele edemeyeceği düşüncesi ile ona karışmamış olması tabiliğin dışında bir devlet olduğu düşüncesini destekler. Nitekim Süleyman-Şah'ın kurduğu Türkiye Selçuklu Devleti'nin kendi adına para bastırıp hutbe okuttuğu tespitinin yapılamaması sebebiyle, hukuki bakımdan Sultan Melikşah'a bağlı olduğunun da göstergesidir.

---

³ Sultan Alparslan'ın ölümü üzerine Selçuklularda çıkan saltanat mücadelesi sebebiyle Artuk Bey, Melikşah tarafından merkeze çağrılmış ve kendisi için çalışmasını, isyan eden melik Kavurd'da karşı zafer yolunda hizmet etmesini istemiştir. Bu sebepten ötürüdür ki Artuk Bey İznik dolaylarına kadar ilerletmiş olduğu fetih hareketlerini bırakarak merkeze dönmüştür. Bkz. Turan, 2003: 280-281; Turan, 2014b: 50-53.

Öte yandan kaynakların birçoğu tabilik konusunda Melikşah'a bağlılığını iddia ederken, diğer birçoğu da tabii olmadığı kanısını savunur. Nitekim bu konuda tam bir mutabakata varılamamış olması, Anadolu (Türkiye) Selçuklularının tabi bir devlet mi; yoksa bağımsız bir devlet mi (?) konusunda net bir yorum yapmanın önüne geçer (Sevim, Merçil, 2014:523; Kafesoğlu, 1981: 1-29).

Bütün bu gelişmeler neticesinde, Kutalmışoğlu Süleyman-Şah'ın, bu yeni devleti kurması ile bir yandan, önceden Anadolu'ya göç etmiş Türkmenlerin bir araya toplanmasına, bir yandan da göçebe Oğuzların daha büyük gruplar halinde Anadolu'ya gelmelerine vesile olduğunu görebiliriz (Turan, 2003: 280-281).

İznik'in başkent yapılmasından hemen sonra faaliyetlerine hız veren Süleyman-Şah, hâlihazırda taht mücadeleleri sebebiyle Bizans içerisinde bulunan kargaşadan ve düzensizliklerden faydalanarak sınırlarını boğazlara kadar genişletmeyi başarmıştır. Hatta boğazdan geçen gemilerden vergi alabilmek için vergi daireleri dahi kuran Süleyman-Şah, kısa zaman zarfında güçlü ve köklü bir devlet vücuda getirmiştir. Öte yandan Bizans'ın bitip tükenmek bilmeyen iç sıkıntılarının yarattığı huzursuzluklardan bıkan: Gürcü, Ermeni, Süryani ve benzeri ırklardan oluşan yerli halkaları, Süleyman-Şah'ın hâkimiyetini (yönetimini) benimsedikleri gibi, büyük topraklara sahip ağaların eli altında çalışan esir veya topraksız olan köylü halkları da Süleyman-Şah'ın, herkesin tasarrufuna imkân veren, miri toprak rejimi sayesinde Kutalmışoğulları yönetimini benimsemiş ve hürriyetlerini elde edip toprak sahibi olmuşlardır (Sevim 1987: 105; Sevim, Merçil, 2014: 523; Turan, 2003: 280-283; Turan, 1979: 207; Öngül, 2014: 5).

Süleyman-Şah, devletin kurulduğu ilk zamanlarda yönetimi kardeşi (ağabeyi) Mansur ile paylaşmıştır. Nitekim Mansur'un bir süre sonra tahtı ele geçirmek için Bizans İmparatoru (Nikephoros Botaniates) ile işbirliği içerisine girmesi, işlerin karışmasına sebep olmuştur. Mansur'un bu tarz bir girişimde bulunması üzerine durumu Sultan Melikşah'a bildiren Süleyman-Şah, elini güçlendirmek için merkezden yardım talep etmiştir. Sultan Melikşah ise emirlerinden Porsuk'u Anadolu'ya (İznik)'e, Süleyman-Şah'a yardım için belirli bir kuvvetle beraber göndermiştir. Emir Porsuk ve Süleyman-Şah'ın birleşen kuvvetleri karşısında pek de mücadele şansı kalmayan Mansur, bertaraf edilerek savaşta hayatını kaybetmiştir (1080). Böylelikle saltanatının ilk yıllarında çıkan ilk taht mücadelesini kazanan Süleyman-Şah, Türkiye Selçukluları tahtının söz söyleyen tek yöneticisi olmuştur (Yınanç, 1944: 101-104; Sevim, 1987: 105; Öngül, 2014: 5; Sevim, Merçil, 2014: 523-524; Tekcan, 2012: 22-27). Süleyman-Şah'ın tek başına

yönetimi eline aldıktan sonraki duruma bakmadan önce, ağabeyi Mansur'un taht için ayaklanması akabinde Sultan Melikşah'tan yardım talep edilmesi Türkiye Selçuklu Devleti'nin bağımsız, kendi başına, bir devlet değil de doğal bir devlet olduğunun göstergesi olduğunu belirtmek gerekir.

Emir Porsuk'un yardımından sonra yönetimi tekeline alan Süleyman-Şah, daha da güçlenmiş, bu sırada Bizans'ta yaşanan taht mücadelelerini de fırsat bilerek sınırlarını her geçen gün biraz daha genişletmiştir. Öyle ki Marmara Bölgesi, İstanbul Boğazı ve Karadeniz kıyılarına kadar uzanan yerlerin hepsi Süleyman-Şah'ın eline geçmiş durumdadır (Öngül, 2014: 6; Sevim, Merçil, 2014: 524).

Öte yandan Bizans'ın yaşadığı buhranlı günler nedeniyle kaybettiği toprakların miktarı her geçen gün artmıştır. Bu sırada taht mücadelelerinde galip gelip İmparator olan Aleksios Komnenos, Süleyman-Şah'ın bu ilerleyişini bir nebze de olsa durdurmak niyetiyle onunla antlaşma yapmak zorunda kalmıştır. Çok miktarda vergi vermek sureti ile antlaşmayı kabul eden Bizans İmparatoru, Selçukluların boğazlardan çekilmesini sağlamıştır. Dragos (Drakon) suyuna kadar çekilen ve burayı Bizans ile kendileri arasında sınır kabul eden Selçuklular artık Bizanslılar tarafından resmen hâkimiyetlerinin de tanındığını kanıtlamışlardır (Sevim, 1987: 106).

Diğer yandan Bizans İmparatorluğu tarafından prenslikleri fesh edilen Ermenilerin; Kayseri, Sivas dolayları ve Fırat kıyılarına doğru gelip yerleşmelerinden sonra kurdukları prensliğini tehlike olarak görmeye başlayan Süleyman-Şah'ın, 1083-1084 yıllarında bu bölgeye doğru bir sefer düzenlediği görülmüştür (Öngül, 2014: 7). Bu sefer neticesinde Adana, Tarsus, Anazarba gibi yerleri feth etmiş Malatya'yı da yıllık vergiye bağlamıştır. Böylelikle bu bölgeleri de sınırları içine dâhil eden Süleyman-Şah aynı zamanda Ermeni Prensligi'ni de kontrol altına almıştır (Sevim, Merçil, 2014: 525).

Bu bağlamda Antakya yöneticilerinin halka karşı kötü davranması ve buradan alınan bir davet mektubu vesilesiyle Süleyman-Şah'ın Antakya'ya doğru hareket ettiği biliniyor (Sevim, 2015: 32). Alınan davet mektubu üzerine Antakya Valisi İsmail ile işbirliği yapan Süleyman-Şah 1084-1085 yılından Antakya'ya hâkim olmuştur (Sevim, 1987: 107; Üremiş, 2001: 23). Süleyman-Şah Antakya'yı ele geçirdikten sonra buraya bağlı bulunan birçok kaleyi de ele geçirmiştir. Hatta fetih müjdesini, tabii olduğu Sultan Melikşah'a da elçi heyeti göndererek bildiren Süleyman-Şah, böylelikle sınırlarını biraz daha genişletmiştir (Mateos, 1962: 160-162; İbnü'l-Esir, X, 127-129; Kafesoğlu, 2014: 89-90).

Antakya'nın alınmasından sonra Süleyman-Şah'ın yolu, Selçuklu Devleti vasalı Musul Emiri Müslim ile kesişmiştir. Aynı bölge üzerinde tasarruf emelleri ile hareket eden emir Müslim daha önce Antakya valisinden almış olduğu yıllık vergiyi bu sefer Süleyman-Şah'tan istemiş, Süleyman-Şah'ın bu isteğe olumsuz yanıt vermesi ile de aralarında soğuk rüzgârlar esmeye başlamıştır (Sevim, 1987: 108-109; Öngül, 2014: 10-11). Neticede 1085 yılında aralarında geçen bir savaş sonunda Müslim bertaraf olmaktan kurtulamamış ve hayatını kaybetmiştir (Sevim, 2015: 37-39).

Diğer yandan Halep önlerine kadar dayanmış olan Süleyman-Şah, önceden beri almak istediği şehir için şartların da uygun olduğunu düşünerek hazırlıklara başlamıştır. Öte yandan uzun yıllardır Halep'i almak için çeşitli girişimlerde bulunmuş olan Suriye Selçuklu Devleti Hükümdarı Tutuş'un, Süleyman-Şah'ın hazırlık haberini alması üzerine harekete geçtiği ve Süleyman-Şah ile karşı karşıya geldiği görülmüştür. Nitekim kaynaklardan edinilen bilgilere göre, iki Türk ordusu aynı amaç doğrultusunda 1086 yılında Halep önlerinde savaşa tutuşmuştur. Artuk Bey'in de Tutuş tarafında olması durumu Süleyman-Şah'ın aleyhine çevirmiştir. Artuk Bey'in kıvrak askeri zekâsı sayesinde galip gelen Tutuş, Süleyman-Şah'ı yenilgiye uğratmış ordusunu bertaraf etmiştir. Ne yazık ki Süleyman-Şah hayatı boyunca almış olduğu bu ilk yenilgiyi kaldıramamış ve bir çeşit bunalım anı esnasında canına kıymıştır (4 Haziran 1086).

Sonuç

Süleyman-Şah'ın Anadolu'nun Türkleşmesi ve ebedi bir Türk yurdu olarak kalmasındaki katkısı asla yadsınamaz derecededir. Öyle ki kaynakların hemen hepsinde Süleyman-Şah'ın; Anadolu Fatihi ve Gazisi unvanlarını aldığı yazılmaktadır. Dünya tarihini etkileyecek bir fetih hareketine girişen Süleyman-Şah, Anadolu'yu fethederek çok şerefli ve eşsiz bir iş yapmıştır. Onun yaptıkları sayesinde günümüze kadar ulaşan bir Türk tarihi, şu an bu topraklarda hüküm sürmektedir. Kısacası Türk milleti, bugün bu topraklardaki varlığını ve tam bağımsız bir devlet olarak hala ayakta olmasını hiç şüphesiz Süleyman-Şah ve beraberindekilerin yapmış olduğu fetihlere borçludur.

Süleyman-Şah'ın ölümünden sonra onun, çeşitli bölgelere tayin etmiş olduğu Türk beyleri kendi kafalarına göre, bağımsız bir şekilde, hareket etmeye başlamışlardır. Diğer yandan Türkiye Selçuklularının yönetimi, Kuzey Suriye seferine çıkmadan önce yerine İznik'te vekil olarak bıraktığı Emir Ebul Kasım'ın eline geçmiştir. Ebul Kasım, becerikli ve zeki bir insan olmakla beraber devlet işlerini tek elinde

toplamakta gecikmemiştir. Bunun yansıması olarak çok geçmeden faaliyetlere başlamış, kardeşi Ebulgazi Hasan Beyi, Kayseri ve yörelerine Vali olarak atamıştır. Bundan başka Emir Ebul Gazi, Süleyman-Şah'ın Bizanslarla yapmış olduğu 1081 tarihli Dragos Suyu antlaşmasını da bozarak Marmara Denizi kıyıları ile İstanbul Boğazı'na kuvvetler naklederek akınlarda bulunmuştur (Sevim, 2015: 41; Öngül 2014: 15; Sevim 1987: 112). Hatta buralarda gemi inşa etmeye başlayan Ebul Kasım, Bizans kuvvetleri ile denizde de çarpışma planları içerisine girmiştir. Bu bağlamda İzmir Türk Beyi Çaka Bey ve Balkanlar'daki Peçenek Türkleri ile de bağlantıya geçerek, Bizanslılara karşı müttefik kuvvetler bulduğu bilinir (Sevim, Merçil, 2014: 528-529).

Kaynakların aktardığı bilgilere göre; Emir Ebul Kasım'ın, Türkiye Selçuklularının hükümdarı olmak yolunda hareket ettiği görülüyor. Öyle ki, yaptığı faaliyetler tamamen böyle bir arzunun içerisinde olduğunu gösteriyor. Nitekim Sultan Melikşah, Ebul Kasım'ın faaliyetlerini yakından takip edip ve bu gidişata onay vermemiştir. Bundandır ki Emir Porsuk ve daha sonra görevlendirdiği Urfa Emiri Bozan'ı Anadolu'ya göndererek Emir Ebul Kasım'ın faaliyetlerine bir son vermesini istemiştir. Emir Ebul Kasım, durum karşısında Sultan Melikşah'a kendini affettirmek istemişse de başarılı olamamış, Emir Bozan'ın 200 kişilik kuvvetleri ile giriştiği bir çatışmada hayatını kaybetmiştir (Eylül 1092) (Öngül, 2014: 17; Sevim, 2015: 42).

Yine Süleyman-Şah'ın ölümünden sonra Kuzey Suriye hâkimiyeti için Büyük Selçuklu Devleti vasalları arasında çıkan kanlı kargaşaya artık bir son vermek isteyen Sultan Melikşah, 1086 yılında Kuzey Suriye'ye bir sefer düzenlemiş ve sıkıntıya sebep olan bu bölgeleri doğrudan doğruya Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlayarak: Halep, Antakya ve Urfa'ya valiler atamıştır (Sevim, 1987: 112-113). Yine Sultan, bu seferden dönerken Süleyman-Şah'ın karısını ve oğulları Kılıçarslan ve Davud Kulan Arslan'ı da yanına alarak İsfahan'a dönmüştür (Sevim, Merçil, 2014: 530).

Sultan Melikşah'ın ölümüne kadar yanında kalan Süleyman-Şah'ın çocukları, Sultanın ölümü ile serbest kalmış (ya da Berkyaruk tarafından serbest bırakılmış) ülkede çıkan taht kavgaları sebebiyle Anadolu'ya geçmişlerdir. Kılıçarslan kardeşi Kulan Arslan'ı da yanına alarak derhal İznik'e babasının kurmuş olduğu devletin başkentine gelerek yönetimi eline almış ve Sultan tahtına oturmuştur (1093) (Özaydın, 2001: 123-125; Öngül, 2014: 20). Görüldüğü üzere Büyük Selçuklulara

bağlı bir şekilde faaliyet gösteren Türkiye Selçuklularının kuruluş aşamasında oldukça önemli meseleler meydana gelmiştir.

Ekler

Tablo 1: Türkiye Selçuklu hükümdarları

1	Süleyman-Şah bin Kutalmış	1075-1086
2	I. Kılıçarslan bin Süleyman-Şah	1092-1107
3	Şahinşah bin Kılıçarslan	1110-1116
4	I. İzzeddin Mesud bin Kılıçarslan	1116-1155
5	II. İzzeddin Kılıçarslan bin Mesud	1155-1192
6	I. Gıyaseddin Keyhusrev (1. Defa)	1092-1096
7	II. Rükneddin Süleymanşah	1196-1204
8	III. İzzeddin Kılıçarslan	1204-1205
	→ I. Gıyaseddin Keyhusrev (2. Defa)	1205-1211
9	I. İzzeddin Keykavus	1211-1220
10	I. Alâeddin Keykubat	1220-1237
11	II. Gıyaseddin Keyhusrev	1237-1246
12	II. İzzeddin Keykavus	1246-1249
	→ II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıçarslan, II. Alâeddin Keykubat (Ortak Saltanat)	1249-1254
	→ II. İzzeddin Keykavus	1254-1256
	→ IV. Rükneddin Kılıçarslan	1256-1257
	→ II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıçarslan	1257-1262
13	IV. Rükneddin Kılıçarslan	1262-1266
14	III. Gıyaseddin Keyhusrev	1266-1284
15	II. Gıyaseddin Mesud (1. Defa)	1284-1296
16	III. Alâeddin Keykubat	1298-1302
	→ II. Gıyaseddin Mesud (2. Defa)	1302-1308

Kaynakça

ATİLA, M., (1996)., *XI.- XII. yüzyıllarda (1040-1171) Selçuklu-Fatımi ilişkileri*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, Tarih ABD.

BAYKARA, T., (2007). *Selçuklar ve Beylikler Çağında Denizli*, Ankara, *IQ kültür ve sanat yay.*, s.36.

CAHEN, C., (1988). *Türklerin Anadolu'ya ilk girişi*, çev. Yaşar Yücel- Bahaeddin Yediyıldız, Ankara, TTK.

GORDLEVSKİ, V., (1988). *Anadolu Selçuklu Tarihi*, çev. A. Yaran, Ankara, Onur Yayınevi.

- GÜNLER, M., (2011). *Türkiye Selçuklu Devleti'nde Saltanat Mücadeleleri ve Devlet ile Toplum Üzerindeki Etkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, Tarih ABD, Konya.
- İBNU'L Esir, *el Kâmil fi't -Tarih*, haz., Carolus Johannes Tornberg, Beyrut 1966; çev., Abdülkerim Özaydın, c. IX-XII, İstanbul, 1987.
- KAFESOĞLU, İ., (1981). "Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu", *TED*, İstanbul, S, 10-11, ss,1-29.
- , (2014). *Sultan Melikşah devrinde büyük Selçuklu imparatorluğu*, İstanbul, Ötürken Neşriyat, 239 s.
- KAYA, S., (2006). *I. Gyâsedin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah dönemi Selçuklu tarihi (1192-1211)*, Ankara, TTK.
- KAYMAZ, N., (2011). *Anadolu Selçuklularının inhitatında idare mekanizmasının rolü*, Ankara, TTK.
- MATEOS, U. *Vekayi-Nâme*, çev. Hrand D. Andreasyan, (1962), Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Drigor'un Zeyli (1136-1162), Ankara, TTK, 411 s.
- MERÇİL, E., (1991). *Müslüman-Türk devletleri tarihi*, Ankara, TTK, 411 s.
- ÖNGÜL, A., (2014). *Selçuklular tarihi II Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 416 s.
- ÖZAYDIN, A., (2001). "Sultan Berkyaruk Devri Selçuklu Tarihi (485-498/1092-1104)", *TİD*, İstanbul ss, 404-608.
- PEACOCK, A.C.S., "The Seljuk Sultanate of Rûm and the Turkmen of the Byzantine frontier, 1206–1279", *Al-Masâq Journal of the Medieval Mediterranean*, 2014, 26(3), pp.267-287.
- SEVİM, A., (1987). *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya kadar)*, Ankara, TTK, 133 s.
- , (2015). *Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleymanşah*, Ankara, TTK, 70 s.
- SEVİM, A., MERÇİL, E., (2014). *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, Ankara, TTK, 768 s.

- TANSÜ, Y. E., (1994). "Menâkibü'l- Arifin'e Göre XIII. Yüzyıl Anadolu'sunun Siyasî, Sosyal, İktisadî, dinî ve kültürel hayatı", *Tarih Çevresi İki aylık tarih ve Kültür Dergisi*, Ankara, S. 11, ss. 47-54.
- TEKCAN, A., R., (2012). *Anadolu Selçuklu Devleti Merkezi Şehirlerinden Konya ve Kayseri'de Şehir Hayatı*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, Ankara, s. 22-27.
- TURAN, O., (2014a). *Selçuklu tarihi araştırmaları*, Ankara, TTK, 601 s.
- , (1979). "Süleymanşah I", *İA*, İstanbul, MEB, c.XI, ss. 201-219.
- , (2003). *Selçuklu Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, İstanbul, Ötüken Yayınları, 542 s.
- , (2014b). *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 762 s.
- UYUMAZ, E., (2003). *Sultan I. Alâeddîn Keykubat devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi*, Ankara, TTK.
- ÜREMİŞ, A., (2001). *Türkiye Selçukluları'nın Doğu Anadolu Siyaseti*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, Malatya.
- YINANÇ, M. H., (1944). *Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri I Anadolu'nun Fethi*, İstanbul, TTK.